Het dagelijkse werk van een UNTSO-waarnemer: vanaf het 'platform' de omgeving in de gaten houden op eventuele overtredingen of incidenten

FOTO DENNIS VAN DIJK

‘De Iraanse raketaanval op Israël was een gamechanger’

Interview met kolonel Dennis van Dijk

Han Bouwmeester en Maarten Katsman

Kolonel Dennis van Dijk was defensieattaché in Israël en later VN-waarnemer in dat land. Voor die laatste functie arriveerde hij in Jeruzalem kort voor de Hamas-aanval van 7 oktober 2023. Ook tijdens de Iraanse raket- en droneaanval van april 2024 verbleef hij in Jeruzalem, dat in die nacht onder vuur werd genomen. In gesprek met de *Militaire Spectator* vertelt hij genuanceerd over zijn uitgebreide ervaring, de moeizame positie van de VN en zijn beeld van de Israëlische krijgsmacht. ‘Ondanks alles is de IDF bijvoorbeeld de meest gemotiveerde krijgsmacht die ik ooit heb gezien.’

FOTO DENNIS VAN DIJK

Toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders wordt ontvangen door de ambassadeur in Israël, Caspar Veldkamp (die nu minister van Buitenlandse Zaken is). Kolonel Dennis van Dijk (rechts) lichtte de minister in over de veiligheidssituatie in de regio

In de periode 2014-2018 was kolonel Dennis van Dijk als defensieattaché geplaatst in Tel Aviv. Naast deze functie in Israël had hij een mede-accreditatie voor Jordanië. 'De F-16's die in die tijd werden ingezet tegen Islamitische Staat vlogen vanaf een basis in Jordanië. Speciaal voor die missie was er een air-attaché gestationeerd in dat land, met wie ik veel contact had', zegt Van Dijk.

Behalve attaché voor Israël en Jordanië was Van Dijk tegelijkertijd militair adviseur voor de Nederlandse vertegenwoordiging in de Palestijnse Gebieden in Ramallah. 'Deze combinatie gaf een goed beeld van de regio. Omdat ik overal en bij iedereen kwam, had ik een brede blik vanuit alle invalshoeken. Dat was ook erg nuttig toen ik in september 2023 opnieuw in Israël werd geplaatst, maar dan onder VN-vlag.' Dat was als Senior National Representative bij de United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), waar Van Dijk de nationale verantwoordelijkheid droeg over een aantal militaire waarnemers.

De verschillende plaatsingen van Van Dijk in Israël en omgeving leveren een brede blik op de regio op. 'In Israël wordt je beeld gevormd door de plek waar je zit. Er is sprake van gescheiden werelden, de verschillende vertegenwoordigingen hebben elk hun eigen verantwoordelijkheidsgebied. Als defensieattaché in Tel Aviv en Jordanië en militair adviseur in Ramallah kon ik me vrij bewegen, ik zag de situatie vanuit verschillende perspectieven.'

Hij vervolgt: 'Het maakt iets uit of je alleen maar werkt met mensen in Israël zelf, of juist in de Palestijnse Gebieden, of dat je dagelijks door de checkpoints gaat en ziet hoe mensen behandeld worden. Dat vormt je beeld van het conflict.' Van Dijk benadrukt dat zijn persoonlijke mening over het Israëlisch-Palestijnse conflict niet in een paar zinnen onder woorden gebracht kan worden. Wel stelt hij dat die mening na al zijn ervaring niet zozeer gewijzigd is, maar dat hij wel 'meer begrip heeft voor de positie van de verschillende kanten. Ik snap nu beter, van beide kanten, hoe de huidige situatie is ontstaan.' De kloof tussen de verschillende kampen is groot. 'Men is de verbinding met de andere partij helemaal kwijt', zegt Van Dijk. 'Het tragische is dat van beide zijden heel veel leed wordt veroorzaakt en dat men zich niet meer kan inleven in de andere kant.'

Van Dijk heeft gezien hoe de kloof is gegroeid vergeleken met zijn tijd als defensieattaché. Begin 2023 was hij op verkenning in Israël ter voorbereiding op de VN-uitzending. ‘Het was veel harder geworden, een trend die al begon in 2014-2018 en in de jaren daarna heeft doorgezet. De polarisatie tussen verschillende groepen is alleen maar verergerd, en alleen al het idee van een twee-statenoplossing lijkt verder weg dan ooit.’ Toen moest de volgende Gaza-oorlog dus nog komen.

Oorlog

Van Dijks VN-uitzending naar Israël verliep anders dan verwacht. Toen Hamas zijn aanval op 7 oktober 2023 begon, operatie Al-Aqsa Storm, zat Van Dijk net een week in Jeruzalem. Hij verbleef tijdens het introductieprogramma voor zijn VN-functie met een Finse collega in een hostel in de stad. ‘Om kwart over acht ’s ochtends kregen we bericht, van een collega-waarnemer in Syrië notabene, dat er iets aan de hand was in Israël. Er was nog niks te merken op dat moment, maar vijf minuten later klonk het alarm en ging het los.’ De aanval kwam als een schok en bleek voor de bevolking, die in Israël toch wel wat gewend is, intenser dan normaal. ‘De hoeveelheid raketaanvallen was ongekend, de Red Alert-app (een waarschuwingssysteem voor luchtdreiging, red.) liep vol met rode vakjes. Dat er tegelijkertijd sprake was van een grondaanval leidde tot paniek, ook in Jeruzalem. Men wist niet tot waar die aanval zich uitstrekte.’

Later werd pas duidelijk wat de omvang van de aanval was. ‘Jeruzalem ging in lockdown en werd een spookstad. Niemand vertrouwde elkaar meer en alles ging dicht. Men had geen idee wat er verder zou gebeuren. Het was oorlog.’ Toen werd ook duidelijk dat de Israëlische reactie keihard zou zijn. De impact van de aanval op 7 oktober is zo groot door een aantal factoren, analyseert Van Dijk: ‘Deze aanval kwam compleet onverwacht en toonde daarmee de kwetsbaarheid van Israël aan. Ten tweede ging het om een heel hoog aantal burgerslachtoffers, in dorpjes en op festivals. Maar het grootste trauma zijn de gijzelaars. Het feit dat ze mensen verliezen is voor Israëliërs een enorme schok. De Tweede Libanonoorlog (2006 red.) is immers ook begonnen toen Hezbollah Israëlische militairen aanviel en ontvoerde.’

> ‘VN-waarnemers zijn wellicht niet zo effectief als we zouden willen, maar wat zou er gebeuren als ze er helemaal niet zijn?’

Overigens werd in Van Dijks periode als defensieattaché zo’n aanval door Hezbollah beschouwd als een van de meer realistische ‘worst-case scenario’s’ waar Israël rekening mee moest houden (los van een Iraanse nucleaire aanval). ‘Het scenario was: Hezbollah steekt de grens over, valt een Israëlisch dorp aan, neemt een aantal gijzelaars, hijst de vlag voor een tijdje en trekt zich dan weer terug over de grens.’ Dat is dus precies wat er gebeurde, maar dan uitgevoerd door Hamas. ‘Deze beweging stond op dat moment echter minder op de radar. De kwetsbaarheid die de Israëlische bevolking nu voelde was daarom heel groot.’

Voor een harde reactie op de Hamas-aanval is nog wel begrip op te brengen, maar het is de vraag hoe die het meest effectief is. ‘Iedereen snapt wel dat Israël deze dreiging voor eens en altijd wil wegnemen. Maar welk conflict heeft alleen maar een militaire oplossing?’, vraagt Van Dijk zich hardop af. ‘Volledige uitschakeling van Hamas behelst meer dan alleen de fysieke component. Dat betekent dat ook het gedachtegoed, de ideologie, moet worden uitgeschakeld. Hoe meer mensen er om het leven komen, hoe meer aantrekkingskracht dat gedachtegoed nog heeft.’

Gamechanger

Naast de bewegingen Hamas en Hezbollah heeft Israël te maken met statelijke vijanden. Iran springt daarbij het meest in het oog. ‘Iran wordt

gezien als leider van de “As van Verzet”, door zijn invloed op Hezbollah, Syrië en andere tegenstanders van Israël’, legt Van Dijk uit. Al die spelers hebben hun onderlinge spanningen en rivaliteiten. ‘Tot 2023 zag je vrijwel nooit dat de een de ander bijstaat, ondanks hun gemeenschappelijke doel’, zegt Van Dijk, ‘nu is het eigenlijk voor het eerst dat ze dat wel doen, dat bijvoorbeeld Hezbollah vrede in Gaza als voorwaarde stelt voor het beëindigen van haar eigen operaties.’

Omdat Iran op zoveel vlakken op de achtergrond betrokken is, beschouwen Israëliërs dat land als de echte vijand. Dat werd helemaal duidelijk toen Teheran in de nacht van 13-14 april 2024 een grote luchtaanval op Israël lanceerde. ‘Die Iraanse aanval was een gamechanger, ondanks de berichtgeving over succesvolle onderscheppingen en beperkte schade’, stelt Van Dijk. Bij ‘gewone’ raketaanvallen vertrouwt Israël op het Iron Dome-systeem, dat de meeste projectielen wel onderschept. ‘Maar de aanval door Iran in april was echt een ander verhaal. Op de grond in Israël voelde het wezenlijk anders dan de berichtgeving wilde laten geloven’, zegt de kolonel. ‘Na lancering in Iran passeren de raketten en drones immers andere landen voordat ze neerkomen in Israël, daar gaat wat tijd overheen. We konden daardoor op sociale media beelden volgen die mensen in Irak of Jordanië maakten van de overvliegende Iraanse zwerm. Het doet je wel wat, als je die zwerm in real-time op je af ziet komen, en vervolgens een deel ook neerkomt op de stad’, memoreert Van Dijk.

Niet alleen de hoeveelheid, ook het type projectielen maakte deze Iraanse aanval dreigender. ‘De “kachelpijpjes” die Hamas gebruikt kan Iron Dome makkelijk onderscheppen. Maar dit was serieus ander spul. De aanval duurde ongeveer drie kwartier en werd uitgevoerd met drones, kruisraketten en ballistische raketten. Hoewel de aanval omschreven werd als slechts “symbolisch”, raakte de Israëlische luchtverdediging er al door overbelast.’ Het is dan ook een teken aan de wand dat meerdere landen hebben bijgesprongen in de onderschepping, maar dat er desondanks nog genoeg projectielen Jeruzalem bereikten. ‘Wat er nog binnenkwam was echt significant meer dan ik ooit heb gezien. Ik heb hier raketaanvallen meegemaakt, en eerder in Afghanistan, maar dit ging onder andere om kruisraketten. Je weet wat er gebeurt als die dichtbij inslaan…’ Ondanks de wat laconieke berichtgeving over de aanval reiken de Amerikanen onderscheidingen uit aan vliegers die Iraanse drones hebben neergehaald, ‘een teken dat de “beperkte” aanval toch wel serieus was’, aldus Van Dijk.

‘IDF: de meest gemotiveerde krijgsmacht’

Met al die vijanden om zich heen leunt Israël zwaar op zijn veiligheidsdiensten, en dat is te merken. ‘Er is natuurlijk veel te zeggen over het optreden van de IDF’, stelt Van Dijk. ‘Als defensieattaché heb ik stevige gesprekken gevoerd en ook kritiek geuit. Maar net als het conflict in het algemeen leg je dit niet in een paar zinnen uit.’ Van Dijk benoemt wel een paar punten over de Israëlische krijgsmacht vanuit verschillende invalshoeken. Zo is ‘ondanks alles de IDF bijvoorbeeld de meest gemotiveerde krijgsmacht die ik ooit heb gezien’, zegt de kolonel. ‘De Israëlische strijdkrachten zijn niet-expeditionair, ze richten zich volledig op de verdediging van hun eigen territorium.’ Zonder te oordelen over het optreden van de IDF is ‘hun motivatie bewonderenswaardig’, aldus Van Dijk. En daarbij is de inclusiviteit van de Israëlische krijgsmacht opmerkelijk: ‘Voor iedereen die wil dienen in de IDF wordt een plek gezocht. Dat geldt ook voor mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking. Mensen die geen Hebreeuws spreken kunnen een speciale opleiding volgen en zo alsnog instromen. Ook voor buitenlandse Joden zijn er opties. Zij kunnen ondanks hun andere nationaliteit de dienstplicht vervullen in Israël en daarna is het voor hen makkelijker om in dat land te blijven.’

De verwevenheid van de maatschappij en krijgsmacht is dan ook ongekend. ‘De IDF is een echte “people’s army” waarin alle lagen van de bevolking vertegenwoordigd zijn. Iedereen onderkent de urgentie en de noodzaak. Je merkt

FOTO U.S. AIR NATIONAL GUARD, BEN CASH

Amerikaanse vliegers ontvangen een onderscheiding, het Distinguished Flying Cross, voor hun cruciale rol in het onderscheppen van de Iraanse raketaanval op Israël – een teken dat de 'beperkte' aanval toch wel serieus was

het ook als buitenlandse militair, uniformen worden alom gerespecteerd.' Overigens geldt dit niet helemaal als er VN-emblemen op het uniform zichtbaar zijn. 'De VN heeft een tamelijk slecht imago in Israël. Met name in Jeruzalem heerst een anti-VN-sentiment onder de bevolking en dat uit zich bijvoorbeeld in agressief rijgedrag ten koste van VN-voertuigen. Ik vind het juist wel leuk om het gesprek aan te gaan met die mensen', zegt Van Dijk.

De VN is zo breed aanwezig in Israël en omgeving met verschillende missies, zoals UNTSO, UNDOF, UNSCO (momenteel geleid door Sigrid Kaag) en UNSCOL (Jeanine Hennis-Plasschaert),[1] dat de effectiviteit van de organisatie moeilijk te bepalen is. 'Door de grote verschillen moet je dat eigenlijk per missie bekijken. Los hiervan: VN-waarnemers zijn wellicht niet zo effectief als we zouden willen, maar wat zou er gebeuren als ze er helemaal niet zijn?', vraagt Van Dijk zich hardop af. 'Misschien is dit te positief gedacht, maar als een derde partij over de schouders meekijkt lopen ruzies toch net iets anders.' ■

1 UNTSO is de United Nations Truce Supervision Organization. UNDOF is de United Nations Disengagement Observer Force. UNSCO staat voor United Nations Special Coordinator for Middle East Peace Process. UNSCOL is de United Nations Special Coordinator for Lebanon. Andere voorbeelden van VN-organisaties in de regio zijn UNIFIL (United Nations Interim Forces in Lebanon) en UNRWA (United Nations Relief and Work Agency for Palestine Refugees in the Near East).